

Industria petrolieră, sursă de terminologie științifică și onomastică

LAZĂR AVRAM, GHEORGHE CALCAN

Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești

The oil industry, a source of scientific terminology and onomastics

Abstract: Since the Middle Ages, oil generated in Romanian space the emergence of some “hydronyms” (a “black spring” was recorded during the reign of Alexander the Good) and some toponyms (a “hill of oil” was recorded in the time of Neagoe Basarab). Exploitation and development in the modern oil industry generated the appearance of a vast range of terminology presented in specialised dictionaries. Oil was the base of the origin of some anthroponyms and toponyms and, in modern times, the base of social onomastics. Some of the toponyms in Prahova county are: the commune of Păcureți (1573), Câmpina (1872) – the district of fuel oil, the commune of Păcuri, the village of Surani (1897) and others.

Keywords: oil, scientific terms, toponymy, anthroponymy, onomastics.

Industria petrolieră, împreună cu subsansamblurile sale, foraj, extracție, prelucrare, distribuție, comercializare etc., a generat o terminologie de specialitate impresionantă (cf. Avram et al. 2008). Numai în jurul termenilor *petrol* sau *țiței* se înregistrează o familie lexicală bogată (inclusiv atât formațiile proprii, cât și cele împrumutate): *petrogeneză*, *petrografic*, *petrografie*, *petrolier*, *petrolieră*, *petrolist*, *petrolifer*, *petrologie*, *petrol acid*, *petrol cu utilizare triplă*, *petrol greu*, *petrol marin*, *petrol viu*; *țiței brut*, *țiței brut asfaltos*, *țiței brut necroziv*, *țiței brut sintetic*, *țiței brut vâcos*, *țiței de absorbție*, *țiței de etirare*, *țiței esențial*, *țiței greu*, *țiței hidratat*, *țiței nesulfuros*, *țiței recuperabil*, *țiței sulfuros*, *țițeiuri grele*, *țiței ușor*, *țiței uzat* (Avram et al. 2008: 540, 580). Aceeași situație o întâlnim și la termenul foraj, care intră în nu mai puțin de 33 de expresii: *foraj cu aer*, *foraj cu alicie*, *foraj cu apă dulce*, *foraj cu ceață*, *foraj cu circulație locală*, *foraj cu circulație pierdută*, *foraj cu deviații multiple*, *foraj cu gaze*, *foraj cu jet*, *foraj cu sapă lingură*, *foraj de exploatare*, *foraj de prospecțiune*, *foraj deviat cu instrumentație*, *foraj direcționat controlat*, *foraj dirijat*, *foraj în diametru mic*, *foraj în stratul productiv*, *foraj în tufă*, *foraj la echilibru*, *foraj marin*, *foraj multiplu*, *foraj orizontal*, *foraj percutant*, *foraj Rotary*, *foraj rotativ percutant*, *foraj rotopercutant*, *foraj submarin*, *foraj supraechilibrat*, *forajul primului metru al unei sonde*, *forajul unei sonde*, *foraj vertical*, *foraj vibropercutant* (Avram et al. 2008: 500–501).

Pentru a pătrunde cât de puțin în universul terminologiei petroliere, ne propunem să luăm în discuție câteva cuvinte ale acestui domeniu.

Asfalt, asfalturi, s. n. „1. Rocă sedimentară, brună-neagră, formată prin bituminarea unor substanțe organice sau prin oxidarea și polimerizarea petrolului. 2. Amestec de bitum cu materiale minerale, întrebuințat mai ales la pavarea drumurilor”. Din fr. *asphalte*. (DEX, s. v.). Cuvântul are la bază latinescul *asphaltus*, care, la rândul lui, provine din grecesul

asphaltos, format cu *a* privativ și verbul *sphallein* „a aluneca”, înrudit, probabil, cu ebraicul *safal* „zaț, drojdie, reziduu”.

Asfaltul este în esență o rocă sedimentară, formată dintr-un amestec de calcare sau de gresii impregnate cu un fel de bitum, numit simplu asfalt. În realitate, acest asfalt provine dintr-o alterare a biturilor ajunse la suprafață. El este negru, între solid și foarte vâcos, la temperatura ambiantă. Asfaltul a fost cunoscut mai ales într-un loc și sub o formă care au atras de mult atenția oamenilor: Marea Moartă¹.

Bitum, s. n. „Produs solid, plastic, de culoare brună, obținut prin oxidarea la cald a reziduurilor de petrol sau prin distilarea huilei”. Provine din fr. *bitume*, care, la rândul său, continuă latinescul *bitumen*, *-inis*, (de la un cuvânt galic, latinizat în forma *betulla* „mesteacăn”). Bitum este un termen generic pentru cvasitotalitatea produselor naturale de origine petrolieră. În practică totuși, utilizarea curentă a restrâns sfera noțiunii la produsele grele, negre și vâscoase. În fapt este o substanță minerală, mai mult sau mai puțin vâscoasă, compusă din mai multe produse petroliere grele (conține hidrocarburi), cu miros puternic. El provine din îndelungata evaporare a produselor volatile și din oxidarea petrolului care a reușit să ajungă la suprafață. Se găsește în anumite excavații (de exemplu, vestitul lac de bitum din insula Trinidad) și izvorăște din crăpăturile rocilor. Bitumul arde cu flacără și cu fum gros².

Gudron, -oane, s. n. „Lichid vâcos de culoare închisă, cu miros specific, care se obține prin distilarea uscată a unor materii organice”. Din fr. *goudron*.

Gudronul este un produs exclusiv industrial. Servește ca materie primă la fabricarea a numeroase produse chimice (benzen, toluen, fenol, naftalină etc.).

Macadam, -uri, s. n. „Drum pavat cu piatră mărunță îndesată cu compresorul și de obicei impregnată cu gudron sau cu alt material de legătură ; p. restr. Piatra din care este format acest pavaj”. Din fr. *macadam*, germ. *Makadam*. Această tehnică de pietruire a drumurilor a fost pusă la punct de scoțianul John L. McAdam (1756–1836), de la care a rămas și numele.

Naftă (var. pentru *naft*), s. n. (reg.) „Petrol brut; petrol lampant”. Din sl. *nafta*, ngr. *náfta*.

Generic, acest cuvânt denumea în Antichitate, în opoziție cu asfalturile și bitumurile aproape solide, un lichid foarte inflamabil, neîndoelnic un petrol brut, suficient de curat.

Păcură, s. f. „Lichid vâcos, negru sau brun închis, rămas de la distilarea țiteiului, care se folosește drept combustibil și ca materie primă la fabricarea motorinei grele, a uleiurilor minerale, a asfaltului și a altor produse; țitei brut, mazut”. Lat. *picula*.

Petrol, s. n. „1. Rocă sedimentară lichidă, uleioasă, de culoare brun-negricioasă, mai rar gălbuie, cu reflexe albastre-verzui, cu miros specific, formată dintr-un amestec natural de hidrocarburi și de alți compuși organici, care se extrage din pământ și care servește drept materie primă în industria chimică; țitei. 2. Derivat lichid al petrolului (1), folosit la arderea în lămpi cu fitil pentru iluminat sau încălzit; gaz”. Din fr. *pétrole*.

Cuvântul își are etimonul în lat. mediev., *petroleum*, format din *petra* „piatră” + *oleum* „ulei”. Atunci când *petroleum*-ul izvora din roci, era numit în mod redundant *petroleum oleum* „ulei de piatră uleioasă”.

¹ *Principales merveilles de la Naturet...*, M.DCC.XLV

² Regnaul M.DCC.XXXVII

Rășină, rășini, s. f. „Nume generic dat unor substanțe lipicioase, inflamabile, secrete de diferite plante, mai ales conifere, sau produse pe cale sintetică”. Lat. *resina*.

Smoală, s. f. „Substanță neagră, vâscoasă, casantă care rămâne de la distilarea păcurii sau a gudronului de cărbuni și care se întrebuițează la pavaje, în industria chimică etc.”. Din sl *smola*.

Reprezintă numele generic pentru rezidurile de piroliză ale unor materii organice. Întotdeauna trebuie precizată originea: *smoală din petrol, din rășină, din gudron de ulei*. Smoala este neagră sau brună foarte închis, în general solidă la temperatura ambiantă. A fost folosită ca liant al prafului de ulei pentru fabricarea brichetelor de cărbune.

Șist, -uri, s. n. Rocă metamorfică sau sedimentară care are proprietatea de a se desface ușor în foi sau în plăci subțiri sau suprafețe paralele. Din fr. *schiste* (< latinescul *sehistus* (*lapis*) „piatră care se poate sparge”, cf. grecescul *skhitos* „care se poate sparge”, provenit din verbul *skhizein* „a sparge”).

Cuvântul a intrat în două expresii bine conturate: *șist cristalin* „rocă formată prin procesul de metamorfism al altor roci sub acțiunea presiunii” și *șist bituminos* „rocă bogată în materii organice, definită mai mult după criterii economice decât geologico-chimice: orice rocă susceptibilă de o exploatare rentabilă este denumită “bituminoasă”. Întâlnim chiar și calcare, nisipuri bituminoase.

Unii termeni ai industriei petroliere s-au impus și în onomastică. Luăm ca exemplu situația din județul Prahova, zonă cu greutate în producția de țiței a României (Calcan 1997: 178–179).

De la *păcură*, de exemplu, se cunosc toponimele *Păcura, Păcureni, Păcureți, Păcuricea, Păcurile, Valea Păcurii*, toate în județul Prahova.

Denumirea de *Păcuri* este prezentă în acest județ cu două atestări. Un cartier din Câmpina, situat în partea estică a orașului, înspre râul Doftana, se numește *Păcuri*. Denumirea este menționată în anul 1872, atunci când această concentrare umană era atestată ca un cătun al Câmpinei. La sfârșitul secolului al XIX-lea (1897), *Păcuri* era menționat ca un sat de sine stătător. Înglobarea acestei localități în oraș s-a făcut în perioada interbelică, denumirea păstrându-se până astăzi (Apostol 2004: 332). Forma de plural, *Păcuri*, se explică, în mod evident, prin bogăția de „izvoare” și bataluri de țiței existentă în zonă.

Păcuri este în același timp o localitate a Comunei Surani, situată în partea colinară, de nord-est a județului. Denumirea provine de la aceeași abundență în păcură a zonei. Inițial, numele a fost atribuit unei zone cu „izvoare” de păcură, atestată în anul 1897, perioadă în care începea explozia modernă a industriei petroliere românești. Resursele petroliere au determinat o concentrare demografică în zonă, care s-a finalizat cu întemeierea unei localități. Satul cu denumirea de *Păcuri* apare foarte târziu însă, la reforma administrativă din anul 1968 (Apostol 2004: 332).

O altă localitatea care își are denumirea într-un derivat de la *păcură* este *Păcureți* (< *păcură* + *-eț*), așezare percepută uneori ca „leagănul industriei petrolului în țara noastră” (Mihalache 2008: 224). Întreaga istorie a localității *Păcureți* și a satelor care compun această comună se împletește cu cea a extracției, utilizării și comercializării păcurii și țițeiului. Prima mențiune documentară datează din anul 1573 într-un document domnesc (hrisov al lui Alexandru al II-lea Mircea), care menționează o „vale a Păcureților”.

Interesant este și faptul că toponimul *Păcurești* a devenit și antroponim. Învățătorul Andrei Nicolescu (1866–1925), personalitate marcantă a localității, colaborator la publicațiile vremii: „*Ploieștii*”, „*Universul*”, „*Viitorul*”, și-a adăugat numelui său și pe cel al satului, ajungând cunoscut ca Andrei Nicolescu-Păcurești. În anul 1904, acesta a înființat o „fabrică” de petrol la Mătița, care a funcționat trei decenii.

Aceiași termen a stat și la baza antroponimelor *Păcurar*, *Păcurariu*, *Păcuraru*, *Păcureanu*, *Păcureș*, *Păcureșu*, *Păcurici*, atestate de Iorgu Iordan, în *Dicționar al numelor de familie românești*, unde se face și mențiunea că *Păcurar(u)* poate proveni de la *păcurar* „cioban, păstor”, dar și de la *păcurar* (< *păcură*, cu sufixul *-ar*) „muncitor care extrage păcura din pământ”, „vânzător ambulant de păcură și petrol lampant” (1983: 357, 471).

O corectă evaluare a toponimelor și antroponimelor provenite de la omonimul *păcurar* (^{1,2}) impune cu necesitate evaluarea zonei geografice în care se află toponimele sau a celei de proveniență a antroponimelor. Cartierul *Păcurari*, de pildă, din orașul Iași, în direcția ieșirii spre Pașcani, își are numele de la *păcurar* „cioban”, fiindcă se afla pe o cunoscută rută de translare a oierilor ardeleni.

Un alt cuvânt dător de nume proprii este *rășină*. De la el, se pare, avem două toponime, *Rășina*, fostă localitate în componența orașului Țicleni, jud. Gorj, și *Rășinari*, sat, comună suburbană, aparținătoare municipiului Sibiu³. Despre cel de al doilea nume, Iorgu Iordan trimite atât la un etimon german, *Rewssenewra*, cât și la apelativul *rășină* + suf. *-ar*, „ceea ce înseamnă că am avea a face cu un nume de agent <cel care culege sau strânge, eventual vinde rășina brazilor>” (Iordan 1963: 373). Și numele de persoană *Rășinaru* ar putea proveni de la *rășinar* (< *rășină* + suf. *-ar*) „persoană care se ocupă cu extragerea sau vânzarea rășinii” (Iordan 1983: 391).

Un pertinent studiu asupra onomasticii din spațiul public românesc, deschide posibilitatea largirii analizei asupra cuvântului *petrol* în stabilirea denumirii oficiale a unor instituții, societăți, firme, branduri etc. (Felecan 2011: 119–128). Noi doar semnalăm acest lucru, precizând că unele Instituții și firme au deja o denumire consacrată, în care intră cuvântul *petrol* ori numai o parte a acestuia: *OMV-Petrom*, *Petro-Brazi*, *Petro-Midia*, *Petrotel*, *Romp petrol*, *Universitatea Petrol-Gaze* din Ploiești etc.

Bibliografie

- Apostol, M. 2004. *Dicționar istoric al județului Prahova*. Ploiești: Ploiești – Mileniul III.
- Avram, L., M. Troquet, C.G. Dussap și G. Lixandru. 2008. *Dicționar de petrol și gaze, englez – român – francez*. Ploiești: Karta – Graphic.
- Biblioteca publică din Crihana Veche. *Wikipedia*, s.v. http://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_P%C4%83curaru, (accesat în 10 septembrie 2011).
- Calcan, G. 1997. *Industria petrolieră din România în perioada interbelică. Confruntări și opțiuni în cercurile de specialiști*. București: Editura Tehnică.
- Dicționarul Explicativ al Limbii Române* DEX. 1975. București: Editura Academiei.
- Dupaigne, A. 1872. *Le pétrole*. Paris: f. a.
- Felecan, Oliviu, 2011. *Socio and Psycholinguistic Considerations on the Onomastics in the Romanian Public Space. Research Preliminare*, în „Buletinul Universității „Petrol-Gaze din Ploiești”, Seria Științe Socio-Umane și Juridice, LXIII (1): 119–128.

³ *Indicatorul* 1974: 216.

- Indicatorul 1974 = Ion Iordan, Petre Gâștescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităților din România*, București: Editura Academiei.
- Iordan, Iorgu 1963. *Toponimia românească*. București: Editura Academiei.
- Iordan, Iorgu 1983. *Dicționar al numelor de familie românești*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Mic Dicționar Enciclopedic*. 1978. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Ministry of Culture (Moldova). *Wikipedia* s. v. [http://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Culture_\(Moldova\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Culture_(Moldova)) (accesat în 10 septembrie 2011).
- Mircea Păcurariu. *Wikipedia* s. v. http://ro.wikipedia.org/wiki/Mircea_P%C4%83curariu (accesat în 10 septembrie 2011).
- Mihalache, I. 2008. *Caleidoscop petrolist. Un purpuriu de gânduri și amintiri despre o profesie ce am îndrăgii*. Brașov: Editura C 2 Design.
- Paul Păcuraru. *Wikipedia* s. v. http://ro.wikipedia.org/wiki/Paul_P%C4%83curaru, (accesat în 10 septembrie 2011).
- Principales merveilles de la Nature, avec un précis des choses les plus rares et les plus curieuses qui s'y voient...* M.DCC.XLV. Amsterdam.
- Regnault, R. P. M.DCC.XXXVII. *Les entretiens physique d'Ariste et d'Eudoxe, chez Damonville*. Paris.